

An vero hoc requisitum pertineat tantum ad rectitudinem, et honestatem actionis, vel etiam ad valorem censuræ, constabit melius ex dicendis disputatione sequenti. Nam interdum tale requisitum solet esse substantiale, ideoque ad valorem actus necessarium; interdum vero accidentale tantum, et tunc pertinebit solum ad honestum, ac debitum operandi modum. Quando autem sit substantiale, vel accidentale requisitum, dicemus prædicta disputatione.

4. *Justitia distributiva et commutativa requiruntur ad censuram.* — Rursus potest hæc actio pertinere ad justitiam distributivam; nam ex sententia D. Thomæ, 2. 2, quæst. 63, art. 4, in judicio, vel sententia ferenda, servanda est distributiva justitia; ferre autem censuram actus quidam judicii est, vel formaliter vel virtute. Hæc vero justitia distributiva talis est, ut habeat adjunctam commutativam; nam, licet hic interveniat forma justitiæ distributivæ, quatenus in censura ferenda non debet respici persona, sed causa, nec debet excludi a participatione communium honorum, nisi qui indignus est illis, tamen ad ipsum tenetur judex ex commutativa justitia, ad quam spectat, ut nemo ultra condignum puniatur. Et ideo hæc actio etiam habere debet rectitudinem justitiæ commutativæ; imo hæc est veluti substantialis rectitudo talis actus; aliæ vero secundum quasdam communes rationes, seu convenientias, aut participationes aliarum virtutum, illi conveniunt. Requirit ergo hæc actio æqualitatem quamdam rei ad rem (quantum in hac materia inveniri potest), ut justa sit. Hæc autem æqualitas potissime æstimanda est ex causa ferendi censuram; et ideo illa maxime consideranda est et observanda; et e converso illa censura maxime proprie injustitiam continet, quæ sine legitima aut condigna causa fertur. Quæ autem sit hæc causa, et quando ex illius defectu censura sit nulla, dicemus ex professo in disput. 4; quare de his conditionibus hæc sufficiant.

DISPUTATIO III.

DE VARIIS MODIS FERENDI CENSURAS, ET DE
DISTINCTIONE CENSURÆ A JURE, VEL AB
HOMINE.

In hac disputatione, explicanda a nobis est forma ferendi censuram, quæ non tam est forma ipsius censuræ, quam illius actionis,

per quam censura fertur; et ideo ad perfecte cognoscendam efficientem causam censuræ, modum etiam causandi cognoscere necesse est. Modus autem hic in duo principalia membra dividi solet, scilicet, per legem, aut per hominem; quamobrem ab hac divisione incipiendum nobis est, et deinde in singulis membris, quid in eis observandum sit, exponendum.

SECTIO I.

Utrum recte dividatur censura in eam, quæ a jure, et quæ ab homine fertur.

1. *Ratio dubitandi pro utraque parte.* — Ratio dubitandi est, quia nulla censura fertur, nisi per humanam potestatem, ut supra diximus; potestas autem humana in homine est, quæ non operatur, nisi ipso homine per ipsam operante; ergo nulla est neque esse potest censura nisi ab homine, id est, per hominem illata. Rursus e converso nulla esse posse videtur, quæ non sit a jure; hoc enim jus, ut supra ostendimus, non est divinum, sed tantum humanum, quod non est nisi lex vel præscriptum hominis; nulla est autem censura, quæ feratur, nisi sit conjuncta, vel annexa alicui præcepto humano; nam censura, ut infra dicemus, non infertur propter peccatum præteritum, ut præteritum est, sed ut aliquo modo respicit futurum, videlicet, medio aliquo præcepto, quod de peccato vitando aut reparando imponitur; ergo omnis censura medio aliquo jure imponitur.

2. *Quid per has voces, censura ab homine, et a jure, significetur.* — Hæc dubitatio solvetur facile explicando significationes harum vocum. Præcipua vero difficultas est in declarando altero membro divisionis, scilicet, quando et quomodo esse possit censura a jure. Itaque dubium non est, quin omnis censura proxime fundetur in alicujus hominis voluntate ac potestate; quo sensu omnis censura potest dici lata ab homine, ut proposita dubitandi ratio concludit. At vero duobus modis potest homo ferre censuram. Uno modo ferendo legem stabilem ac permanentem, obligantem sub hac pœna, quam ipso facto incurrant ejus transgressores. Alio modo potest homo ferre censuram proferendo sententiam, aut præcipiendo aliquid in singulari actione vel negotio, in quo non stabilitur jus, aut statutum permanens, sed transitorium mandatum. Quando ergo censura fertur primo modo, dicitur esse a jure, quia licet jus ab

homine processerit, jam vero talis censura in ipso jure continetur. Quando vero censura fertur posteriori modo, retinet veluti commune nomen, et quasi per antonomasiam vel accommodationem vocatur censura ab homine. Atque hoc sensu divisio illa communis est omnium Theologorum, et Canonistarum; qui frequentius illam tradunt de excommunicatione; est autem eadem ratio de suspensione, ut notavit Abbas, in c. ult. de Cler. excom. ministr., num. 4; Cajet., Sylvest., et alii Summist., verb. Suspendio; et idem etiam est de interdicto, ut notavit Calderinus, in tract. de Interdict., 1 part. ejus, quamvis hæc censura rarius videatur ipso jure ferri, ut suo loco dicemus. Est itaque hoc sensu clara divisio et sufficiens; nam omnis censura, quæ non fertur media aliqua constitutione, quæ propriam rationem juris habeat, vocatur ab homine, per hominem intelligendo vel singularem personam, vel collegium hominum, ut supra notavimus.

3. *Quis censuram a jure ferre possit.* — Quocirca omnia, quæ de causa efficiente censuræ disputatione præcedente diximus, in utramque censuram conveniunt, in eam quidem, quæ est ab homine, propriissime et immediate; in eam vero, quæ est a jure, quatenus ipsum jus ab homine procedit. Ideoque circa illam solum addere oportet, illum tantum hominem posse hoc modo censuram ferre, qui potest jus condere, aut legem statuere. Qui necessario habiturus est potestatem jurisdictionis, et omnes conditiones, quas supra diximus esse necessarias ad censuram ferendam; et præterea oportebit, ut superiorem quandam jurisdictionem habeat. Quam in Ecclesia habet Summus Pontifex supremam, universalem, et a solo Christo proxime pendentem. Sub illo vero, et dependenter ab ipso eam habent Concilia generalia; et Legatus Pontificis eam posset recipere universalem; ordinarie vero solum eam recipit pro aliquo regno vel provincia, ad quam mittitur. At vero solum ex parte, et circa subditos suos, et in suis diœcesibus et territoriis eam habent Episcopi, et alii, qui Episcopalem jurisdictionem participant; qui fere sunt omnes superius numerati disput. præced., sect. 2, quos etiam recenset Sylvest., verb. Excommunicatio 1, num. 5 et 6.

4. *Plus requiritur ad rectitudinem censuræ a jure, quam legis absque censura.* — Ex quo etiam fit, ut in hac censura ferenda concurrere debeant omnes conditiones, quæ ad jus-

tam legem ferendam necessariæ sunt; nam si lex non esset valida, vel justa, nec censura talis esse posset. Quin potius plus requiritur ad rectitudinem vel justitiam talis censuræ, quam ad rectitudinem ejusdem legis per se et nude sumptæ, absque censura. Fieri enim potest, ut lex simpliciter prohibens, vel præcipiens aliquid, justa sit et honesta; et tamen quod injustum sit ipsam sancire pœna censuræ, ipso facto incurrendæ; utpote si non sit adeo gravis illius legis materia, ut tanta pœna condigna sit. Lex enim pœnalis non solum debet servare æquitatem in re, quam præcipit, sed etiam in commensuranda pœna delicto. Quando vero ex hoc capite possit censura esse nulla, videbimus disputatione sequente.

5. *Censura a jure de se perpetua est sicut lex.* — Præterea, sicut de ratione legis est, ut de se perpetua sit, quamdiu non abrogatur a superiori vel ab æquali, scilicet successore, vel per contrariam consuetudinem, ita hæc censura, seu potius efficacia ad inferendam illam, perpetua est, quando aliquo ex dictis modis lex non revocatur, vel simpliciter, vel saltem quantum ad hoc, ut non habeat talem censuram adjunctam. Nihil enim vetat, quominus unum possit ab alio separari. Quamdiu autem alterum horum non fit, efficacitas ad inferendam censuram in ipsa lege manet; nam hoc ipsum est veluti pars ipsius legis; et ideo tam est firmum ac stabile, sicut ipsa lex. Denique ob eandem causam in aliis proprietatibus seu conditionibus hæc censura imitatur jus ipsum seu legem, scilicet, ut feratur in subditos, ut non excedat potestatem ferentis, quæ tunc a nobis exponendæ non sunt, sed ex materia de legibus supponendæ.

Qua ratione censura a jure ferri possit.

6. *Ratio dubitandi.* — Merito autem interrogabit aliquis, qui fieri possit, ut censura per jus ipsum inferatur, cum censura sit quædam pœna, ut supra diximus, et lex per se ipsam non possit nec debeat inferre seu infligere pœnam, sed solum taxare illam, ut per judicem inferatur. Tum quia nemo obligari potest, ut in se ipso pœnam exequatur extra forum pœnitentiæ, sed solum ut sustineat a superiore seu judice inflictam. Si autem lex per sese pœnam infligeret, obligaret ipsum reum ad ejus executionem, quia non intervenit ibi alia persona, a qua possit executioni mandari. Tum etiam quia nemo potest juste puniri, nisi audiatur prius ejus accusæ

tio et excusatio, ut non nisi juxta levitatem vel gravitatem delicti puniatur; hoc autem non potest facere nuda lex per se ipsam; ergo nec potest ipsa punire, sed solum designare poenam, quam alter exequatur.

7. Hæc difficultas tractari solet in materia de legibus, in qua omnes pro certo habent, posse hanc poenam, quæ est censura, ita imponi per legem, ut statim per transgressionem legis contrahatur, ante sententiam judicis, tam condemnatoriam, quam declaratoriam. Ipse enim usus Ecclesiæ sufficienter docet, et esse in Ecclesia hanc potestatem, et illum modum puniendi justum esse, quod præcipue tangitur in difficultate posita.

8. *Prima sententia. — Rejicitur.* — Putant autem aliqui hoc esse peculiare et proprium in censuris Ecclesiasticis; nam Ecclesia per censuram privat hominem bonis ipsius Ecclesiæ, quorum distributio, et communicatio ad ipsam Ecclesiam pertinet; et ideo per legem potest illos privare, quos voluerit, ex justa causa, qualis est transgressio talis legis. Ita fere Soto, lib. 4 de Justitia, quæst. 6, art. 3, qui, consequenter loquendo, sub censuris includit irregularitatem, quæ etiam ipso jure solet imponi, ut infra videbimus, et quoad illum modum privationis imitatur censuras. Tamen neque videtur verum, hoc esse ita peculiare in censuris, ut non possit etiam in aliis poenis locum habere; neque etiam per illam rationem sufficienter declaratur. Quia per censuram non solum privatur homo bonis propriis Ecclesiæ, sed etiam aliquibus bonis communibus omnibus hominibus, ut est communicatio civilis, seu participatio humani convictus; privat etiam aliquando bonis propriis, seu appropriatis homini, quorum distributio jam non pertinet ad Ecclesiam, quia jam sunt facta propria talis personæ. Ut, v. gr., privat hominem libertate ad communicandum cum aliis, et quadam habilitate (ut ita dicam) ut alii cum ipso communicent, quæ tamen sunt bona quædam humana, quorum homo est dominus. Deinde privat interdum beneficio Ecclesiastico, et jurisdictione, et fructibus, quæ omnia et similia erant propria illius hominis, qui per censuram illis privatur. Denique leges civiles interdum imponunt poenas ipso jure, ut sumitur ex l. Non potest, ff. de Furt., et indicat Gloss., in l. Si quis major, C. de Transact., de quarum intelligentia alibi latius.

9. *Secunda sententia. — Cajet.* — Alii ergo extendunt hoc ad omnes poenas privativas,

et putant esse illarum proprium, quod possint per legem ipsam ferri. Ita sentit Cajet., 2. 2, quæst. 62, art. 3. Et ratio esse potest, quia, cum hæc poena consistat in pura privatione, ut actu infligatur, non requirit actionem rei se ipsum punientis, quia mera privatio causari potest sine propria actione, per causalitatem quamdam moralem ipsius legis; et ita cessat prima ratio injustitiæ, quæ in hoc modo puniendi inesse videbatur. Altera vero ratio facile cessare potest, quia, quantum ad gravitatem delicti, ipse legislator potest justam æstimationem illius facere, et judicare esse dignum tali privatione, si vere, et in re ipsa sit contra legem, prout ab ipso fertur. Judicium autem de veritate seu reali transgressionem ipsius legis committit ipsi delinquenti, quantum ad ipsum spectat, et ad conscientiam ejus, id est, ut se ipsum agnoscat tali poena affectum, seu talibus bonis privatum; in quo nulla illi fit injuria, ut per se notum est. Quantum vero spectat ad alios, ad judicem semper pertinebit ferre sententiam in hujusmodi reum, non jam condemnatoriam, quia necessaria non est, sed declaratoriam, tum criminis, tum etiam poenæ ex tunc contractæ, ex quo delictum commissum est.

10. *Lex potest poenam imponere per ipsum delinquentem in se exequendam.* — Quæ quidem responsio, quoad hanc posteriorem partem, optima est et universalis; nam in omnibus poenis optime satisfacit. Quoad priorem vero partem existimo esse nimis contractam, et limitatam, quia non solum poenæ pure privativæ, sed etiam illæ, quæ effectum seu actionem positivam per ipsum delinquentem exercendam requirunt, possunt aliquando juste inferri per solam legem ipso facto, ut latius in materia de legibus probandum est. Et nunc breviter declaratur, quia, quod is, qui deliquit, circa se ipsum, vel circa res suas exercent actionem poenalem, non est per se malum, imo ex se potius est honestum; ergo, quod ad talem actionem exercendam per legem obligetur, neque est per se injustum, neque est cur existimetur supra humanam potestatem legislativam; præsertim, quando talis poena delicti gravitatem non excedit, neque est adeo acerba, et difficilis, ut præter humanam conditionem videri possit, obligare hominem ad illam in se exequendam. Et confirmatur; nam hæc res magis est moraliter quam physice pensanda; ac moraliter loquendo, perinde est obligare hominem ad aliquid non agendum, et ad ali-

quid poenale agendum; imo interdum illud difficilius est; ut, verbi gratia, obligari ut per diem taceat, aut quod cum amicis non communicet, difficilius alicui erit quam dare eleemosynam, vel aliquid simile facere.

11. *Non est de ratione poenæ, ut per sententiam, et non per legem inferatur.* — Respondendum ergo absolute est, non esse de ratione justæ poenæ, ut per solam sententiam et non per legem inferatur; neque etiam excedere potestatem legis humanæ, ut obliget reum ad exequendam in se poenam ipsa lege latam, sive talis executio requirat physicam actionem, sive carentiam actionis, dummodo talis modus ferendi poenam prudenter judicetur expediens ad commune bonum, et non excedens gravitatem delicti; neque sit in re adeo difficili, ut vel naturæ repugnet, sicut est se occidere, vel mutilare, vel moraliter supra humanas vires esse videatur, ut se publice flagellare, vel aliquid simile. In præsentem ergo materia prudenti arbitrio Ecclesiæ judicatum est, hunc modum imponendi censuram aliquando expedire ad commune bonum Ecclesiæ ad præcavendam, vel ulciscendam nonnulla graviora crimina, quorum modum, et gravitatem talis poena non excedit. Neque in ejus executione aliquid intervenit, quod supra humanas vires moraliter sit, quodve alia ratione injustitiam contineat; et ideo etiam hic modus ferendi censuram legitimus est.

SECTIO II.

Utrum in ferenda censura sit aliqua certa forma servanda, et quænam illa sit.

1. *Ad censuram ferendam necessaria est sufficiens manifestatio externa. — Armill. — Navarr.* — Constat ex dictis præcedente disputatione, necessariam esse aliquam exteriorem actionem hominis habentis potestatem et voluntatem inferendi censuram, ut actu illam inferat seu efficiat; talemque debere esse actionem illam, ut per eam aliis sufficienter explicet voluntatem, quam habet inferendi censuram, seu obligandi sub tali censura. Quia voluntas humana nil potest in alios operari per se ipsam, neque physice, neque moraliter, sed media aliqua actione externa proportionata effectui; ideoque nec lex humana obligare potest nisi exterius sit sufficienter proposita, nec voluntas superioris obligat nisi exteriori præcepto intimetur; nec inter homines contractus solis voluntatibus fiunt sine sensibilibus actionibus vel signis, quæ inter-

nas voluntates satis manifestent. Hoc ergo etiam in præsentem necessarium est, neque de hoc esse potest ulla controversia, ut patet ex communi consensu Doctorum quos referam. Et videri potest Sylvester, verbo Excommunicatio primo, num. 13 et 15; Armilla, n. 17; Tabiena, Excomm. 2, n. 4, in Manuali, c. 27, num. 12 et 161.

2. *Prima opinio.* — Difficultas vero est, qualem esse oporteat hanc exteriorem actionem seu sensibilem significationem. Quidam enim existimant necessarium esse ut talis expressio fiat per verba clara et in omni proprietate sumpta. Ita tenet Ugolinus, de Cens. Eccles., tab. 4, cap. 2, § 5, et cap. 20. Unde infert mutum, etiamsi alias jurisdictionem et liberum usum voluntatis habeat, non posse ferre censuram; nam si verba desint, nutus et signa non sufficiunt; nunquam enim censura hoc modo ferri consuevit. Necesse est autem, ut sub nutibus et signis etiam scripturam comprehendat; alioqui non satis concluderet mutum non posse ferre censuram. Afferunt autem ad hoc confirmandum quædam jura, scilicet, cap. Sacro, et cap. A nobis 4, de Sententia excomm., et cap. 4, eodem titulo, in 6, et cap. ult. de Constit., in 6. Ex quibus juribus nihil probatur, quia nullam mentionem faciunt verborum, sed solum requirunt sufficientem intimationem censuræ, ut non ignoretur, quam intimationem *promulgationem* vel *pronunciationem* appellant. Quod autem verbis pronunciari debeat, non asserunt, sed potius in illo cap. 4 de Sentent. excomm., in 6, dicitur, *ut in scriptis proferatur*. Rationem præterea adducit, quia hæc pronuntiatio censuræ cum aut lege, aut sententia fiat, debet esse satis expressa et certa; ergo debet fieri per verba; nam illa tantum sunt per se primo ad exprimendam mentem instituta; reliqua vero signa sunt ambigua et incerta. Et confirmatur, nam hac de causa Episcopus vel Summus etiam Pontifex, licet factus, vel usu aliquem vitet, non propterea illum excommunicare censetur, quia illud factum ambiguum est, et multis de causis fieri potest. Uade non satis indicat excommunicandi voluntatem.

3. *Scriptura est sufficiens signum ad censuram ferendam.* — Sed hæc omnia, quamvis recte probent necessaria esse signa satis expressa et certa, non tamen quod illa necessario futura sint verba proprie dicta. Non enim dubito, quin scriptura possit sufficere, etiamsi iudex nihil ore proferat, quia scriptura etiam est per se primo instituta ad exprime-

mentem, et satis expresse et certo id præstat, neque est ullum jus, quod statuatur, hanc sententiam verbis esse proferendam. Et in hoc est latum discrimen inter hunc forum contentiosum et internum penitentiae, in quo necesse est sententiam propriis verbis proferri, ut valida sit. Quamquam non defuere auctores graves, qui etiam in illo sacramento negaverint esse de essentia ejus, ut sententia ore proferatur, affirmantes, in aliquo raro casu et necessitate extrema posse, aut scripto pronuciari, aut nutibus indicari; quorum sententia si vera esset, magnum ex illa sumeretur argumentum ad rem, de qua agimus, confirmandam. Verumtamen, etiamsi falsa sit, tamen generale principium, in quo fundari potest, verum est, et licet ad illam materiam male applicetur, in præsentem autem optime. Nimirum, non esse de ratione validæ sententiæ, ut ore proferatur, nisi ubi aliquod speciale jus id statuit, sicut nos credimus fecisse Christum in sententia sacramentali. At in præsentem nullo jure statutum est, ut sententia, qua fertur censura, ore proferatur; deberet enim tale jus esse humanum et Ecclesiasticum (nam hoc solo introductæ sunt censuræ); nullum vero extat tale jus, ut ostendimus; ergo ad censuram ferendam non est necessaria propria verborum forma.

4. *Nutibus potest ferri censura, si sufficienter significant effectum.* — Ex quo fit, ut quacumque ratione fingatur mutus habens reliqua necessaria, nempe jurisdictionem et rationis usum ac sufficientem intelligentiam causæ, ille possit sententiam validam proferre, quæ censuram contineat, si scribere sciat, vel etiam si nesciat, si nutibus possit alteri sufficienter exprimere voluntatem suam, ejusque ministerio sententiam de censura inferendam expresse et distincte præscribere. Quod fieri posset, altero interrogante an vellet alium censura ligare, et in qua specie, et reliqua necessaria, et ipso iudice annuente, et nutibus mandante ita scribi et intimari; hic enim modus est sufficiens ad exprimendam iudicis voluntatem et ad imponendum præceptum; unde ex se etiam sufficit ad sententiam ferendam, et nullo jure positivo invalidus factus est. Non est autem hic casus moralis, qui aliquando evenire possit, si de mutuo perpetuo, et a nativitate sermo sit; nam ille ineptus est ad Ecclesiasticum regimen suscipiendum, præsertim cum necessario sit etiam surdus. Posset autem hic casus accidere, si ex ægritudine vel alia occasione,

Ecclesiasticus iudex loqui non possit; tunc enim non statim privatur sua potestate, ut per se constat; ergo neque etiam privatur usu ejus, si aliquo sufficienti modo possit illum exercere; sunt autem sufficientes modi a nobis propositi, ut satis declaratum videtur. Fateor tamen, nisi intercedant verba, aut scripta, aut vocalia, aut scripta, vel propria manu, vel alterius ope exhibita, nullam aliam actionem videri sufficientem ad exhibenda signa satis certa et expressa, quibus mediantibus censura inferatur, quia reliqua omnia sunt valde æquivoca et imperfecte significantia. Quamobrem si verbum sensibile in hac amplitudine sumatur, recte dicere possumus ad inferendam censuram necessaria esse sensibilia verba; et brevitas causa ita semper loquimur.

5. *Nulla certa verba esse præscripta ad censuram inferendam.* — Addendum vero est secundo, non esse præscripta certa aliqua verba, quibus censura ferenda sit, sed tantum necessarium esse, ut sufficientia sint ad præceptum seu voluntatem superioris de censura ferenda ita declarandam, ut nullam repugnantiam, vel indeterminationem, aut confusionem contineant. Qualia sunt hæc: *Excommunico Petrum. Qui hoc fecerit, sit suspensus, vel similia.* Dixi autem oportere, ut talia verba habeant determinationem in actione inferendi censuram; nam si diceret iudex: *Ego te excommunico, vel absolvo*, inepta esset forma et nihil determinate significat. Si autem dicat: *Ego excommunico et absolvo*, aliqui putant validam esse formam; quæ per priorem partem habet suum effectum, per posteriorem vero (quæ revera est nova forma) tollit illum. Ita Ugolin., cum aliis, quos citat, dicit. cap. 20, § 3. Refert tamen Glossam, in cap. Si is qui, 41, quæst. 3, dicentem contrarium, et sane non sine probabilitate; nam illa verba videntur proferri per modum unius formæ; et sic continent repugnantiam.

6. Dico tamen, hoc pendere ex intentione operantis; nam, si intendat duas sententias proferre, prius condemnativam, et postea absolutivam, non se impediunt propter immediatam et propinquam consecutionem unius post aliam, quoniam, si cætera necessaria concurrant, hæc non est sufficiens causa annullandi censuram, etiam si iudex, quando illa priora verba profert, jam habeat intentionem immediate post tollendi talem censuram; nam hæc intentio non repugnat absolute voluntati inferendi censuram pro illo tem-

pore; neque est de ratione censuræ, quod eo tempore duret, aut quod ea intentione feratur. Denique, si ex quocumque eventu contingat, ut iudex non possit proferre posterius absolutionis verbum, etiamsi habuisset intentionem illud proferendi, censura permanebit. At vero, si iudex unicam intentionem habeat inferendi censuram per omnia illa verba per modum unius formæ, aut simul efficiendi utrumque effectum per illa significatum, nihil efficiet, quia vel in verbis, vel in intentione includit repugnantiam. Quia vero hic posterior modus operandi videtur esse hominis amentis aut stolidi, ideo priori modo videtur interpretandum tale factum, si accideret; quamvis etiam in illo sensu vix possit excusari ab ignorantia et a culpa; nam ille modus ferendi censuram, moraliter loquendo, nullius potest esse utilitatis, et præ se fert quemdam contemptum seu parvipensionem censuræ.

7. *Censura debet ferri per verba definita quoad speciem censuræ.* — Tertio necessarium est, ut verba sint definita quoad speciem censuræ. Et hoc sensu dixi non debere esse confusa seu generica, qualia essent: *Qui hoc fecerit, manebit censura ligatus*, vel similia. Oportet ergo uti verbo exprimente speciem censuræ, ut *excommunico, suspendo, interdico*. Ratio est, quia hæc verba suo modo efficiunt quod significant; non possunt autem efficere effectum in genere, sed in aliqua specie; ergo oportet, ut determinatam speciem significant, alias nihil efficere valebunt. Sicut præceptum ad nihil potest obligare nisi in particulari determinet actum quem præcipit; nec iudex aliquid efficiet si condemnet ad pœnam, et speciem pœnæ non exprimat. Et in universum causa indeterminata non potest determinatum effectum producere, nisi vel ab alia determinetur, vel ipsa habeat vim se determinandi, quod est proprium causæ liberæ, et ad sola verba exterius prolata accommodari non potest. Nec sufficit intentio proferentis talia verba generica, ut ab illa determinentur ad inducendam definitam speciem censuræ, quia interior intentio, nisi exterius exprimat, non sufficit ad hunc effectum, ut superius dictum est; per illa autem verba non exprimitur talis intentio. Secus autem esset, si in verbo esset multiplex significatio et æquivoca, et in aliqua earum significaret determinatam speciem censuræ; tunc enim intentio prodest ad determinandam verbi significationem. Nam hoc etiam in sa-

cramentis conficiendis verum est, cum tamen verba sacramentorum maxime debeant esse certa ac definita; ergo multo magis id sufficit in censuris ferendis. Valebit ergo censura sic lata; tamen, ut non ignoretur, oportet, ut ex adjunctis, et ex antecedentibus, et subsequentiis satis constet illa intentio, et in qua significatione iudex utatur verbo *suspendo*, aut alio simili, quod multiplicem significationem habeat.

8. *Verba censuræ debent esse determinata ad infimam speciem censuræ.* — Verbum *excommunico, simpliciter prolatum, de majori excommunicatione intelligitur.* — Atque hinc proportionali ratione sequitur, quando sub aliqua specie illarum trium, quas numeravimus, aliæ species infimæ continentur, necessarium esse, ut determinatio fiat usque ad ultimam speciem; nam effectus in aliqua specie infima fieri debet; et ideo eodem modo debet verbis exprimi; nam verba hæc non possunt plus efficere quam significant. Distinguuntur autem species, ut infra dicemus, per effectus. unde alia est suspensio ab officio, alia a beneficio, alia ab utroque; his ergo vel similibus verbis necesse est eam exprimi. Dices: etiam sub excommunicatione dantur duæ species, scilicet major et minor; et tamen non oportet hoc exprimere, sed si absolute verbum excommunicandi proferatur, valida est sententia, et major excommunicatio inferatur, ut declaratur in c. Si quem, de Sententia excomm. Respondeo, vel illas non esse species illius censuræ, sed analogata quædam; et ideo verbum *excommunico*, simpliciter dictum, accipi pro principali significato; vel certe (ut abstinemus a quæstione dialectica), secundum communem usum Ecclesiæ jam illud verbum ita esse accommodatum, ut simpliciter prolatum quasi per antonomasiam intelligatur accipi pro majori excommunicatione. Et ideo, cum inferatur excommunicatio minor, oportet illud additum adjungi, vel per effectum explicari, scilicet: *Privo te perceptione sacramentorum*. Idemque observandum est in aliis censuris, si in eis sit similis usus alicujus verbi, ut si suspensio absolute dicta accipi soleat in jure pro suspensione ab officio et beneficio simul, vel aliquid simile, ut in propriis tractatibus videbimus.

Quid si censura sub forma disjunctiva feratur.

9. *Quorumdam opinio.* — *Opinio aliorum.* — Hic vero curiose inquirunt Doctores, quid,

si species censuræ sub disjunctione feratur, vel sub communi genere, ut: *Maneat excommunicatus vel suspensus*, vel sub determinata specie, ut: *Suspendo te ab officio vel beneficio*. In qua quæstione aliqui simpliciter negant per talia verba quidpiam effici, quia nihil determinate significant; ergo nihil determinate possunt efficere; effectus autem non potest fieri nisi determinatus; ergo nullus effectus potest sequi ex vi talium verborum. Ita tenet Ugolin., dict. tab. 4, cap. 20, § 3, num. 4, et citat Navarr., cap. 27, num. 161, ubi citat Panor. Alii vero et illam sententiam validam esse existimant, et utrumque inferre effectum. Ita sensit Glossa, in cap. Latores, verb. Ab officio, de Clerico excomm. ministr., quamvis solum dicat, tunc rem esse dubiam, et ideo ab utroque effectu abstinere debere illum, in quem hoc modo censura lata est. Sed qui oppositam sententiam tenent, facile negabunt rem esse dubiam. Et sane vix potest esse dubium, quin per talem modum proferendi sententiam, uterque effectus simul non inferatur, si verba illa disjunctiva in ea proprietate sumantur, ut in quæstione supponendum est.

10. *Particula, vel, interdum distributive sumitur.* — Advertendum est ergo particulam illam, *vel*, interdum sumi posse distributive, et æquivalet dictioni copulativæ, ut constat ex usu Latinorum, et ex l. Cum quidam, C. de Verbor. signific. Quod maxime accidere solet in propositionibus negativis, ut si quis dicat: *Nemo legat, vel doceat, vel scribat*, sensum reddit copulativum. Unde, quia verbum *suspendo*, v. gr., virtualem includit negationem, ideo cum quis profert: *Suspendo ab officio vel beneficio*, non inepte intelligi potest copulative uti illa dictione, *vel*. Quod si hæc fuerit ejus intentio, verba quidem erunt sufficientia, juxta doctrinam supra datam, quia licet tale verbum sit æquivocum, tamen revera habet utramque significationem, et per intentionem operantis ad alteram determinatur. Oportebit tamen, ut ex adjunctis vel alia via sufficienter constet hanc fuisse judicis intentionem, et hoc sensu verba protulisse. Alioqui nemo obligabitur ita illa intelligere, sed in mitiori sensu erunt interpretanda.

11. *Censura sub disjunctione lata obligat ad alterutram partem quam reus elegerit.* — Difficultas vero est, an verba illa disjunctive sumpta aliquid possint operari, quia utrumque simul non possunt; et non est major ratio de uno quam de alio; ergo nihil efficient.

Nihilominus oppositum videtur fieri valde probabile hac ratione, quia disjunctiva licet non sit definita ad unam partem determinate, confitse tamen est determinata ad unam earum; nihil ergo impedit quominus sententia ita sub disjunctione prolata valida sit. Nam intentio judicis esse potest, ut altera illarum partium executioni mandetur; relinquit autem arbitrio ipsius rei, ut quam maluerit partem illius pœnæ eligat et acceptet. Ergo censura sub hac forma illata erit valida saltem quoad alterutram partem; erit autem in arbitrio ejus, in quem fertur, eligere alteram partem earum, et ad illam determinate obligabitur. Et potest hoc confirmari et declarari variis exemplis; nam in indulgentia concedenda valida est hæc forma: *Concedo tibi indulgentiam si tali die jejunaveris aut eleemosynam feceris*; et ex vi talis formæ relinquitur in arbitrio alterius, ut, quod maluerit, ex illis operibus eligat. In foro etiam pœnitentiæ potest satisfactio imponi sub disjunctione simili, scilicet: *Vel uno die jejuna, vel te ipsum semel flagella*. Et sine dubio est sententia valida, et in arbitrio pœnitentis manet eligere quod maluerit ex illis operibus. Imo etiam in externo et criminali foro ita ferri solet pœnalis sententia: *Vel solvat centum, vel publice flagelletur*. Et in præceptis ferendis sæpe servatur eadem forma. Ut est ad rem præsentem accommodatum exemplum in capite A crapula, de Vita et honestate clericorum, ubi sic concluditur: *Si quis autem in his se culpabilem exhibuerit et a superiore commonitus non satisfecerit, ab officio vel beneficio suspendatur*. Quibus verbis non fertur censura, sed, ut feratur, præcipitur sub illa disjunctione; per quam relinquitur in arbitrio Episcopi, ut, quam partem voluerit, eligat; ergo poterit etiam Episcopus sub eadem disjunctione censuram ferre, et in arbitrio delinquentis relinquere, ut quam voluerit, partem eligat.

12. Denique hæc forma ferendi censuras approbari videtur in c. Præterea, 2, de Appellation., scilicet: *Nisi Sempronio intra viginti dies satisfeceris, te excommunicatum, vel suspensum, vel interdictum esse cognoscas*. Nam Pontifex supponit illam formam censuræ validam esse, quamvis ab illa appellari possit. Hic vero textus nihil probat; nam ibi non agit Pontifex de tali forma censuræ, sed de quacumque censura lata sub illa conditione, *nisi satisfeceris*; et quæritur, an ab illa possit appellari. Et respondet affirmando. Ut vero, et quæstionem, et responsionem extendat ad

omnes censuras, illas omnes supra dicta disjunctione numerat, non quia in una et eadem sententia ita ferri soleant, sed quia in diversis sententiis nunc una, nunc alia fertur. Quamvis autem ex prædicto textu hæc pars non probetur, tamen ex ratione adducta, et ex aliis exemplis similibus videtur fieri valde probabilis; et ideo in eo casu consulem talem sententiam timendam esse, et quoad alteram saltem partem esse servandam; electionem tamen relinqui arbitrio delinquentis.

13. *Quomodo ad varias personas sententia disjunctiva accommodari possit.* — Posset autem interdum habere alium sensum illa disjunctiva, ut singulæ partes ejus ad diversas personas accommodarentur secundum diversas conditiones earum. Ut, v. gr., si prohibitio pertineret ad laicos et clericos, et adderetur sub pœna excommunicationis vel suspensionis, intelligi posset secundum distributionem accommodam, ut excommunicatio pro laicis, suspensio pro clericis esset imposita. Vel si prohibitio pertineret tantum ad clericos, quorum alii haberent officium tantum, alii etiam beneficium, et in sententia diceretur *ab officio vel beneficio*, intelligi posset, qui beneficium habet ab illo suspendi, reliquos ab officio. Et quidem, si de hoc sensu satis constare possit, ex materia præcepti, circumstantiis, vel aliunde, non est dubium, quin valida sit talis sententia, quæ non est proprie disjunctiva respectu ejusdem, sed diversorum; ad singulos vero determinata quoad alteram partem unicuique accommodatam. Persistendo autem in proprio sensu disjunctivo respectu ejusdem non invenio alium sensum probabilem præter superius positum; et in eo verisimile est talem sententiam valituram.

14. *Quomodo peccet reus qui neutram partem disjunctivæ servare vult.* — Dices: quid si pœnitens neutram partem in sententia contentam velit eligere, et consequenter neutram etiam velit servare? quale peccatum committet aut contra quam censuram delinquet? Neutra enim videtur tunc obligare, quia neutra obligat determinate, donec fiat electio. Unde non est major ratio de una, quam de alia. Neque ambæ simul obligare possunt, quia non conjunctim, sed sub disjunctione tantum late sunt. Quod si in eo casu non peccat delinquens violando aliquam censuram, nihil etiam peccabit ex eo solum, quod neutram eligat; nullo enim præcepto ad hoc tenetur; neque apparet ulla virtus, contra quam id sit. Si vero neutram censuram eli-

gendo, et consequenter neutram custodiendo, nihil peccat, aperte concluditur illam sententiam invalidam et inefficacem esse; quandoquidem in voluntate rei positum est, ut per illam ad nihil obligetur. Ex quo ulterius potest concludi, etiamsi ipse velit aut eligat, non propterea obligari censura, quia, sicut nemo potest in seipsum censuram ferre, ut supra dicebamus, ita non potest ex arbitrio suo et voluntate illam contrahere. Ad hoc vero dici potest, hujusmodi reum obligari ex vi talis sententiæ, et ex præcepto judicis ad subeundam vel servandam alterutram censuram; et, quamdiu neutram eligit, utraque ligari, quia hæc est intentio ferentis; quam satis exprimit per illa verba, cum alio modo nequeant efficaciam habere. Vel certe, hoc ipso, quod talis reus incipit non observare unam ex illis censuris, manet ex vi disjunctivæ obnoxius alteri; ita ut illa sit quedam virtualis electio; nam, si in disjunctiva destruat una pars, necesse est alteram verificari, ut tota disjunctio possit esse vera. Non est ergo illa forma censuræ ita in se perplexa aut indeterminata, ut ea de causa censeri debeat prorsus inefficax et nulla. Nihilominus tamen omnino cavenda est talis forma; graviterque peccaret judex, qui illa uteretur, tum propter dubium et difficultatem; tum quia non est in usu Ecclesiæ; tum etiam quia est parum accommodata et consentanea naturæ, et modo hujus pœnæ, quæ per censuram imponitur; est enim omnino involuntaria; et non pendet, nec pendere debet ex arbitrio vel acceptance ejus, cui imponitur, quod in aliis pœnis secus est.

15. *Censuram debere ferri in determinatam personam.* — Quarto necesse est, verba, quibus censura fertur, esse determinata quoad personam, in quam censura fertur, ad eum modum, quo de formis sacramentorum dici solet. Est enim hic proportionalis ratio; nam sicut formæ sacramentorum efficiunt quod significant, ita etiam suo modo verba censuræ. Unde, quia effectus non fit nisi in determinata persona aut subjecto, ideo necesse est, ut per ipsa verba significetur determinate persona, in quam fertur. Alias, si verba suspensa sint, ut, *ego excommunico*, etiam effectus manebit suspensus, et ita nihil fiet. Hæc autem determinatio personæ non eodem modo semper fit, sed juxta exigentiam sententiæ aut legis ferentis censuram. Interdum enim fertur censura contra singularem personam distincte propositam et cognitam. Et tunc etiam